

PREDNOSTI KVALITATIVNE METODOLOGIJE U ISTRAŽIVANJU KULTURNE BAŠTINE

Sažetak: Naglašavajući važnost sociološkog razumijevanja utjecaja različitih strujanja – ekonomskih, političkih, ekoloških i sl., na svakodnevni život u suvremenom društvu, autorice polaze od kulture kao područja participacije i intervencije u oblikovanju života pojedinaca i zajednica. Sukladno tomu, kulturna baština ističe se kao nositelj povijesnog i kulturnog identiteta, pri čemu se lokalni okviri i konteksti pokazuju značajnima u interpretaciji značenja odnosa između lokalnog i globalnog. Razmatranje navedenog podrazumijeva cijeli niz teorijsko-metodoloških pitanja od toga što je kulturna baština, kako ju definirati i konceptualizirati, kako joj pristupiti u društvenim istraživanjima, koje metode odabrati i sl.

S obzirom na metodološke specifičnosti kvalitativne metodologije, autorice problematiziraju njezin značaj i mogućnosti primjene u istraživanjima uloge i značenja kulturne baštine, lokalnih identiteta te potencijala lokalne zajednice. Naime, kvalitativno istraživanje “smješta” istraživača u svijet raznolikog spektra interpretativnih praksa, pri čemu se polazi od naturalističkog pristupa (prirodno okružje, višestruki izvori podataka, induktivna analiza podataka i td.) društvenoj stvarnosti. Drugim riječima, istraživači se usmjeravaju na svakodnevne prakse pokušavajući dati smisao fenomenima u terminima značenja koja im pojedinci pridaju.

Ključne riječi: kvalitativna metodologija, kulturna baština, istraživački pristupi i metode, lokalni identiteti, svakodnevne kulturne prakse

1. Uvod: kulturna baština kao društvena konstrukcija

Kulturna baština je odraz povijesnog razvoja i kulturnih specifičnosti naroda, a time i pojedinaca. Istodobno, ona u suvremenom društvu postaje područje participacije i intervencije u oblikovanju njihova života. Moć kulture da transformira svijet i život čovjeka ogleda se u njezinim raznolikim manifestacijama kao što su povijesni spomenici, muzeji, tradicionalne prakse i umjetnički izričaji, obogaćujući pritom svakodnevni život na nebrojeno mnogo načina.¹

¹ <http://en.unesco.org/themes/protecting-our-heritage-and-fostering-creativity> (3.2.2014.)

Bilježeći i izražavajući duge procese povijesnog razvoja, kulturna baština stvararbit raznolikih nacionalnih, regionalnih, autohtonih i lokalnih identiteta. Stoga ne začuđuje značajan broj varijacija u određivanju kulture i kulturne baštine. Primjerice, Hasenay i sur. (2011.: 61-62), ističući upravo tu raznolikost, definiraju kulturnu baštinu kao "ukupnost duhovne i materijalne produkcije pojedinaca ili skupina koju su nam u naslijeđe ostavili preci, a koju je važno očuvati jer je od značaja za kulturu, povijest i identitet". Drugim riječima, baština je ogledalo različitih načina života i navika, u različitim kulturama i epohama čovječanstva i društva u kojem žive (Günlü, Yağcı i Pirnar, 2009.: 223).

Određenjem kulturne baštine i definiranjem njezinih sadržajnih i društvenih vrijednosti bave se stručnjaci iz različitih disciplina (knjižničari, ekonomisti, arheolozi, povjesničari, sociolozi, konzervatori, arhitekti i dr.). Sukladno tomu, usmjeravaju se na različite interese te ističu i procjenjuju različite vrijednosti, kao i aspekte njihova očuvanja. Društvena vrijednost koja proizlazi iz zaštite kulturne baštine veća je od vrijednosti sadržaja neke građe. Uz zaštitu sadržaja nastoje se očuvati i njezine kulturne funkcije kao što su iskustva, oblikovanja percepcije svijeta, dodavanje ili oduzimanje značenja, pružanje osjećaja zadovoljstva ili boli i sl. (Smith prema Hasenay i sur., 2011.: 62). Hasenay i sur. (2011, 62) stoga drže da zaštita baštine nije uvijek rezultat primarne svrhe i funkcije djela, već često "naknadne procjene dodane vrijednosti baštine".

Na sličan način i Smith, raspravljajući o faktorima koje je nužno razmotriti kako bismo dali smisao očuvanju sadržaja, ističe da vrijednost nekog sadržaja leži u njegovoj upotrebi.² Pri tome je nužno osigurati jednostavniji i jeftiniji pristup sadržaju, poticaje i nagrade za pojedince i organizacije te sačuvati i štititi javni interes u značajnim sadržajima koji su u privatnom vlasništvu (Smith, 2007.: 19). S obzirom da baština nije obnovljiv resursa, nužno ju je očuvati na najučinkovitiji način. Naime, "očuvanje" je postojalo od ranog doba ljudske povijesti. Često se pritom, izjednačavalo sa zaštitom fizičke imovine. Međutim, suvremeni autori ističu da treba uzeti u obzir i socijalne, kulturne i ekonomske aspekte procesa zaštite, tj. očuvanja, korištenja i razvoja baštine, kao i održavanje njezinih vrijednosti i značaja (Günlü, Yağcı Pirnar, 2009.: 223).

Metodološki, procjena vrijednosti baštine ispunjena je poteškoćama. Problemi proizlaze u prvom redu iz raznolikih vrijednosti baštine (kao što su npr. kulturne, gospodarske, političke, estetske itd.) koje se preklapaju ili se međusobno natječu. Vrijednosti se mijenjaju tijekom vremena i snažno su oblikovane kontekstualnim čimbenicima (npr. društvenim silama, ekonomskim prilikama i kul-

² Primjerice, autor ističe da se zaštita i očuvanje kulturne baštine temelji prvenstveno na razmatranju njezinih utilitarnih vrijednosti, tj. korisnosti samoga sadržaja, zatim na vrijednosti sadržaja kao konstitutivne ljudskoj prirode, što uključuje nužnost osiguravanja različitosti vrste i sposobnost da se postigne zadovoljstvo (ili hedonističku vrijednost) i, konačno, vrijednosti ponovne upotrebe (ili sekundarnoj vrijednosti) (Smith, 2007.: 11).

turnim trendovima) te su ponekad i u sukobu. Konačno, postoji cijeli niz metodologije i alata za procjenu vrijednosti baštine (Mason, 2002.: 5). U istraživanjima vrijednosti i značaja kulturne baštine nužno je osigurati pristup baštini kao načinu života kroz koji se konstruiraju i dijele značenja kroz posebne simboličke prakse,³ zatim kao kulturnim praksama utjelovljenima u odnosima moći koji su diskurzivni, odnosni i omogućuju djelovanje, i kao performativno-procesualnom pothvatu koji zamršeno povezuje prošlost i sadašnjost u budućnost koja je pod njihovim utjecajem (Jamal i Kim, 2005.: 76).

Kulturna baština, dakle, ne uključuje izravno proučavanje prošlosti. Bavljenje kulturnom baštinom podrazumijeva razmatranje načina na koje su selektivni materijalni pronalasci, mitologije, sjećanja i tradicije postali resursi sadašnjosti. Naime, sadržaji, interpretacije i reprezentacije resursa odabranu isu u skladu sa zahtjevima sadašnjosti, te sukladno značenjima i funkcijama koje im se pripisuju. Drugim riječima, značenja daju vrijednost (npr. kulturnu ili financijsku) artefaktima kako bi objasnili zašto su upravo oni odabrani iz beskonačnosti prošlosti.⁴ Na tragu navedenog, konceptu kulturne baštine pristupa se kao društvenoj konstrukciji, zamišljenoj, definiranoj i artikuliranoj unutar kulturne i gospodarske prakse neke zajednice. Baština postaje znanje koje konstituira ekonomski i kulturni kapital (Graham, 2002.: 1003-1005).⁵

S obzirom na različite vrste vrijednosti kulturne baštine i složenost interakcija među njima, učinkovitiji način njihova tretiranja mora početi s jasnim, neutralnim, dogovorenim načinom određivanja tih različitih vrsta, i to onako kako ih vidi većina interesnih skupina (eng. *stakeholdera*) uključenih u očuvanje kulturne

³ Ako je baština suvremena, tj. sadašnja upotreba prošlosti, ako se njezina značenja definiraju u sadašnjosti, tada se stvara baština koja se traži/treba i njome se upravlja za različite svrhe ovisno o potrebama i zahtjevima današnjih društava. Možda je najlakši način konceptualizacije ovakve interpretacije baštine upravo kroz ideju reprezentacije. Naime, kultura se nužno bavi produkcijom i razmjenom značenja i njihovim stvarnim, praktičnim učincima. Korištenjem stvari, i onoga što govorimo, mislimo i osjećamo o njima, te kako ih predstavljamo dajemo im značenja (Hall prema Graham, 2002.: 1004-1005). Značenje se označava identitetom, a producira se i razmjenjuje kroz potrošnju i društvene interakcije u različitim medijima. Ova značenja uređuju i organiziraju ljudsko ponašanje i praksu pomažući postaviti pravila, norme i konvencije (Graham, 2002.: 1004-1005).

⁴ Kako ruralna i regionalna gospodarstva prolaze kroz teška vremena promjene, ističu Günlü, Yağcı i Pirnar, nekim se lokalnim zajednicama može činiti da im baština može pomoći u postizanju ekonomskih dobitaka. Kada ono što je staro i vrijedno u zajednici više ne može služiti svojoj prvotnoj funkciji, sigurno još uvijek može privući sredstva i turizam kao dio kulturne baštine. Dobro je poznata činjenica da postoji prirodna veza između kulturne baštine, turizma i regionalnog razvoja. Regionalni razvoj je ključni čimbenik koji pridonosi jačanju gospodarske dobrobiti zemlje domaćina. Razvoj i primjena sustava procjene turističkih potencijala kulturne i naslijeđene imovine, uključujući kulturne, fizičke, proizvodne i iskustvene vrijednosti, od vitalne je važnosti za održivost turističkih atrakcija (Günlü, Yağcı i Pirnar, 2009.: 213).

⁵ U tom smislu je moguće govoriti o baštini kao više različitih znanja ili u smislu da postoji mnogo baština, sadržaja i značenja koji se mijenjaju kroz vrijeme i prostor (Graham, 2002.: 1004).

baštine.⁶ Naime, svaki pokušaj razlamanja i opisivanja vrijednosti koji je pridružen određenom području interesa nailazi na konceptualne i praktične poteškoće. Različite artikulacije vrijednosti baštine (povjesničara umjetnosti, sociologa, ekonomista ili konzervatora) različiti su izrazi iste kvalitete. Osim razlika u epistemologiji i načinima izražavanja, postoje stvarne razlike u tome kako različite interesne skupine pristupaju određenom tipu vrijednosti. Vrijednosti kulturne baštine se i mijenjaju, a očekuje se da su neke vrijednosti dio društvene prirode baštine. Stoga se one ne mogu objektivno mjeriti i izolirati od svijeta unutar kojega nastaju i prakticiraju se. Iako subjektivnost i nepredviđenost vrijednosti baštine otežavaju uspostavu jasnog okvira ili čak nomenklaturu vrijednosti, to je upravo ono što je potrebno kako bi se različite vrijednosti baštine procijenile i integrirale u očuvanju, planiranju i upravljanju (Mason, 2002.: 9-10).

Istraživanja vrijednosti i značenja kulturne baštine, kao i analiza navedenih aspekata u procesima očuvanja, planiranja i upravljanja podrazumijevaju razmatranje načina na koji se definira kulturna baština, identificiranje njezinih vrijednosti sukladno načinu koji je relevantan za sve uključene discipline i interesne skupine, zatim metodološka pitanja i strategije procjene vrijednosti baštine, utvrđivanje stavova mnogih strana uključenih na terenu, integriranje procjena i vođenje donošenja odluka. Razmatranje kulturne baštine kao kompleksnog društvenog fenomena podrazumijeva, dakle, cijeli niz teorijsko-metodoloških pitanja, od toga što je kulturna baština, kako je definirati i konceptualizirati, kako joj pristupiti u društvenim i sociološkim istraživanjima, koje metode odabrati i sl.

2. Kvalitativni pristup u istraživanju kulturne baštine

Kompleksnost obilježja i kontekstualnih čimbenika koji oblikuju neki društveni fenomen nesumnjivo podrazumijeva njegovo smještanje u tradiciju kvalitativnog istraživanja. Kvalitativne metode istraživanja koje uključuju promatranja, pripovijedanja, narative, te kvalitativne analize (vizualna, diskurzivna i sl.) koje primjenjuju stručnjaci u razgovorima/intervjuima s “običnim” građanima, učinkovitije potiču znanja i raspravu o kulturnim vrijednostima. Pritom kontekst postaje jedan od termina kojim se može osigurati raznolika, robusna perspektiva na kojoj se nalaze vrijednosti za procjenu. Kontekst se, naime, odnosi na fizička, zemljopisna okruženja, na povijesne uzorke i priče, a i na društvene procese s vidljivim učinkom na očuvanje baštine. To uključuje kulturne, socijalne, ekonomske i druge uvjete koji pridonose značaju, kao i upravljanju okruženjem i fizičkom okruženju.

⁶ Mason (2002.) u svojim razmatranjima vrijednosti kulturne baštine i uloge konzervatora polazi od toga da je tipologija vrijednosti nužna kako bi se osigurao “zajednički jezik” među različitim interesnim skupinama, a kojim se sve strane mogu izraziti i razgovarati o vrijednostima. Uporabom takve tipologije, tj. okvira koji razgrađuje obilježja i vrijednosti baštine, mogu se izraziti i učinkovitije kombinirati mišljenja stručnjaka, građana, zajednice, vlasti i drugih interesnih skupina.

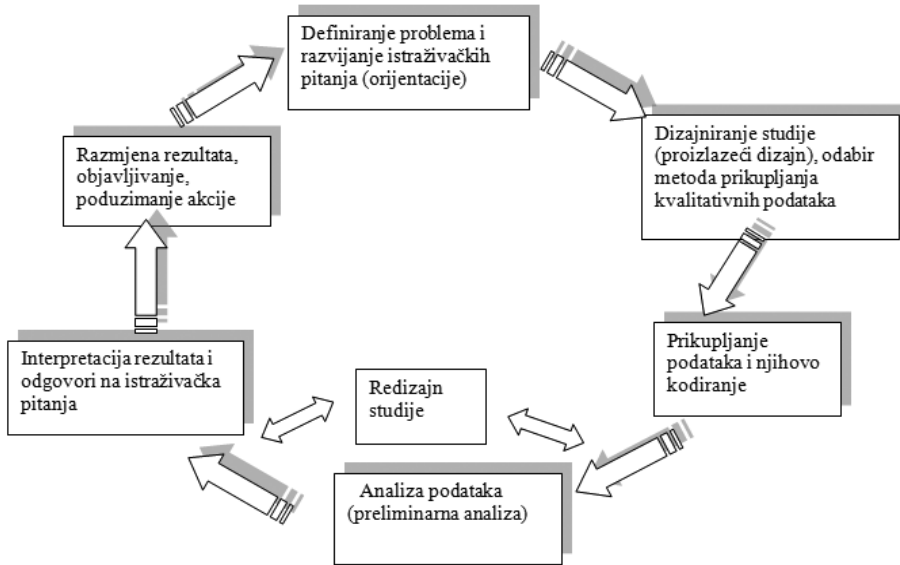
ju mjesta. Područja baštine i objekti moraju se promatrati u vezi s njihovim kontekstima, tj. holistički. Područje se ne može u potpunosti razumjeti bez razumijevanja konteksta mjesta, koji seže izvan samoga područja i doslovno i konceptualno. Sukladno tomu, navedeno postaje mjesto gdje kvalitativne metode istraživanja imaju osobitu snagu. One su osjetljive upravo na kontekstualne odnose te su stoga nužne u proučavanju prirode i međugre baštinskih vrijednosti (Mason, 2002.: 13-16).

Kvalitativno istraživanje se shvaća kao situirana aktivnost koja smješta promatrača u svijet svakodnevnog života nudeći pritom šarolik spektar interpretativnih praksa koje taj svijet čine vidljivim. Sukladno tomu, kvalitativno istraživanje uključuje interpretativan, naturalistički pristup svijetu. Istraživači proučavaju stvari u njihovu prirodnom okružju, tj. svakodnevnim praksama, pokušavajući dati smisao fenomenima u terminima značenja koja im ljudi pridaju (Denzin i Lincoln, 2008.: 4).

Creswell (2007.) kvalitativno istraživanje razmatra kao “tkaninu” isprepletenu od niza sitnih vlakana, raznolikih boja, različitih tekstura i mješavine materijala. Takvu tkaninu, kao i kvalitativno istraživanje, nije lako ni jednostavno objasniti. Međutim, autor ističe nekoliko zajedničkih karakteristika kvalitativnih istraživanja. Prvo, istraživači prikupljaju podatke u *prirodnom okružju* u kojem ispitanici imaju iskustvo određenog problema ili fenomena koji se istražuje. Primarni fokus istraživanja je na značenjima koja sudionici pripisuju određenim fenomenima. Drugo, u takvom procesu, *istraživač je ključni instrument*, jer je izravno dio procesa prikupljanja podataka. Naime, on/ona se rijetko oslanja na instrumente i upitnike koje su razvili drugi istraživači. Također, istraživač stvara vlastite interpretacije onoga što vidi, čuje ili razumije, a često i nakon interpretacije uključuje čitatelje i sudionike u raspravu. Treće, istraživač se oslanja na *više izvora podataka*, koje pregledava i analizira te iz njih nastoji izvući smisao organizirajući ih u kategorije ili teme koje se protežu kroz cjelokupni materijal. U analizi podataka, ističe Creswell, istraživač “ide od dna prema gore”. Točnije, organizira podatke u mnogo apstraktnije jedinice informacija, te se konstantno vraća temama i podacima sve dok ne uspostavi opsežan skup tema. Dakle, primjenjuje se *induktivna analiza podataka*.

Inicijalni plan kvalitativnog istraživanja nije u potpunosti oblikovan, te ga Creswell naziva *istraživačkim dizajnom u nastajanju*, jer ga svaka faza procesa istraživanja može promijeniti. Primjerice, moguće je promijeniti pitanja, razraditi metode prikupljanja podataka, modificirati teren itd. (Creswell, 2007.: 37-39). Slično tomu, Gray ističe da istraživač može postaviti neke privremene ideje o dizajnu, ali one se mogu mijenjati tijekom istraživačkog procesa, posebice analize. Stoga ga se shvaća kao niz ponavljanja koja uključuju dizajn, prikupljanje podataka, preliminarnu analizu i redizajn (Gray, 2009.: 173).

Specifičnosti kvalitativnog istraživačkog dizajna prikazujemo na sljedeći način kroz etape istraživačkog procesa:

Grafički prikaz 1. Istraživački proces (prema Lune i sur., 2010.: 2)

Dizajn kvalitativnog istraživanja nikada nije u potpunosti induktivan s obzirom na to da istraživači uvijek izlaze na teren s nekim skupom pitanja. Formuliranje istraživačkih pitanja omogućit će istraživaču da se orijentira na terenu, ali pri tome je nužno ostati otvoren za nove i neočekivane rezultate (Gray, 2009.: 175). Slično navedenom i Maxwell (1996.) sugerira primjenu tzv. interaktivnog istraživačkog dizajna. Fleksibilna struktura takvog dizajna omogućuje da su etape međusobno povezane u integriranu i interaktivnu cjelinu, te promjena u jednoj etapi ima svoje implikacije na druge etape. Veze među različitim komponentama modela su elastične, pravila nisu rigidna, a implikacije nisu fiksne. Na taj način se dizajn kvalitativne studije može mijenjati kao odgovor na okolnosti pod kojima se ona provodi. Primjerice, istraživačka su pitanja definirana sukladno ciljevima studije, informirana su onim što se već zna o fenomenima koji se proučavaju te teorijskim konceptima i modelima koji se mogu primijeniti na te fenomene. Zatim, metode koje se koriste vode do odgovora na istraživačka pitanja i omogućavaju suočavanje s mogućim prijetnjama valjanosti itd. (Maxwell, 1996.: 1-10).

Prije terenskog rada istraživač zauzima i određene *teorijske orijentacije* prema fenomenu i određuje društvene, političke i povijesne kontekste u kojem se proučava. Konačno, kvalitativni istraživač stvara *holistički izvještaj*. Naime, ra-

zvjaja se kompleksna slika fenomena koji se proučava, izvještava se o višestrukim perspektivama, određuju se raznoliki čimbenici uključeni u situaciju i sl. Naglasak je na određivanju kompleksnih interakcija među čimbenicima u određenoj situaciji (Creswell, 2007.: 37-39).

S obzirom na njihovu raznolikost, iznošenje baštinskih vrijednosti zahtijeva razmatranje šire mreže različitih pristupa kako bi se postigli najснаžniji rezultati. U tom smislu Denzin i Lincoln (2008.) opisuju suvremenog društvenog istraživača kao *bricoleura*: onoga koji spaja zajedno različite metode kako bi sakupio različite vrste znanja, iterativno, oportunistički, izgradio najbolju kompozitorski odgovor na postavljeno pitanje.

3. Strategije istraživanja u kvalitativnom pristupu kulturnoj baštini

U razmatranju istraživanja kulturne baštine polazimo od Atkinsona (2005.) koji ističe važnost izbjegavanja redukcionističkog pogleda koji tretira jednu vrstu podataka ili jedan pristup analizi kao primarni izvor društvene i kulturne interpretacije. Sukladno tomu, društveni se život ne bi trebao razmatrati u okviru samo jedne analitičke strategije ili jednog kulturnog obrasca. Drugim riječima, strategije bi trebale reflektirati sve oblike društvenog života. Njihova raznolikost treba odražavati raznolikost kulturnih obrazaca, a njihovo značenje treba biti, zaključuje autor, u skladu s njihovim društvenim i kulturnim funkcijama.

Kvalitativni istraživači mogu odabrati između različitih istraživačkih strategija poput fenomenologije, etnometodologije, etnografije, studije slučaja, utemeljene teorije, akcijskog ili narativnog istraživanja s obzirom na različite svrhe pristupa fenomenu. Naime, istraživači se usmjeravaju na različite ciljeve počevši od razumijevanja iskustva o nekom kulturnom i društvenom fenomenu, istraživanja ljudskih svakodnevnih procedura kreiranja i davanja smisla društvenoj stvarnosti, ispitivanja prirode značajnih fenomena, proučavanja specifičnih slučajeva, razumijevanja uloge znanja kao instrumenta moći i kontrole do analiza kronološki ispričanih priča. Stoga, Gray ističe da su određivanje i primjena istraživačkih strategija i metoda prikupljanja podataka značajno fleksibilni, te se često u kvalitativnim istraživanjima kombinira nekoliko strategija i metoda u istraživačkom dizajnu (Gray, 2009, 167).

Procedure prikupljanja podataka podrazumijevaju niz povezanih aktivnosti s ciljem prikupljanja odgovarajućih podataka. Ta se procedura može sastojati od nekoliko etapa, što ponajprije ovisi o metodi koja se primjenjuje. Creswell tako definira krug aktivnosti prikupljanja podataka koji uključuje: lociranje terena ili pojedinaca, pristup terenu i razmatranje etičkih pitanja, (ciljano) uzorkovanje, prikupljanje podataka, bilježenje i snimanje podataka, raspravljanje i razlaganje raznih terenskih pitanja (poput neadekvatnih i izgubljenih podataka, napuštanje terena i sl.) te pohranu podataka. Važno je istaknuti da se količina prikupljenih

podataka, zaključuje autor, određuje s obzirom na ciljeve, izbore i tvrdnje koje je istraživač sposoban izvući iz podataka (Creswell, 2007.: 118).

Podaci se mogu prikupljati na različite načine: intervjuima, promatranjima, analizom dokumenata ili audio-vizualnih materijala, pri čemu je važno naglasiti njihove prednosti i nedostatke. Nerijetko, naglašava Creswell, kvalitativni istraživači prikupljaju podatke iz višestrukih izvora provodeći značajan dio vremena na terenu. Pri promatranju istraživač bilježi ponašanja ili aktivnosti pojedinaca na nestrukturirani ili polustrukturirani način, pri čemu njegova uloga može varirati od promatrača do sudionika. U intervjuima, s druge strane, bilo pojedinačnim ili grupnim (fokus grupama), istraživač ostvaruje kontakt licem u lice. Kvalitativni intervjui uglavnom podrazumijevaju manji broj nestrukturiranih i otvorenih pitanja. Analiza dokumenata može uključivati javne (novine, službena izvješća i sl.) i privatne (osobne dnevnike, pisma, e-poštu itd.) dokumente. I konačno, audio-vizualni materijali odnose se na fotografije, filmove, videosnimke ili snimke zvuka i dr. (Creswell, 2009.: 178-181).

U istraživanjima kulture i kulturne baštine upotreba više različitih metoda od posebnog je značaja. Metodološka triangulacija može se primjenjivati i u jednostavnim istraživanjima, kao i kompleksnijim i dugotrajnijim istraživanjima koja sustavno uključuju različite kombinacije metoda u nastojanju da se pronađu odgovori na postavljena pitanja.⁷ Tako artikulirani metodološki aspekti u istraživanju omogućavaju brzu i iscrpnu koordinaciju i usporedbu različitih metoda i njihovih rezultata (Brewer i Hunter, 1989.: 28).⁸

Različiti analitički pristupi i analize primjenjuju različite tehnike i procedure. Creswell rezimira neke od njih te kao primjere navodi skiciranje ideja, stavljanje vlastitih komentara i bilježaka, sažimanje terenskih bilježaka, rad na riječima, određivanje kodova, reduciranje kodova na teme, brojenje frekvencija pojavljivanja pojedinih kodova, stavljanje kategorija u međusobni odnos kao i u odnos s određenim analitičkim okvirom, kreiranje određenoga gledišta, prikazivanje podataka u nekom obliku itd. (Creswell, 2007.: 149). U ovoj fazi istraživačkog procesa daje se smisao prikupljenim podacima kroz pripremanje podataka za

⁷ Pojam triangulacije je još uvijek višeznačan. Tako npr. Hammersley (2008.) smatra da triangulacija može imati nekoliko značenja: triangulacija kao provjera valjanosti (upotreba raznolikih vrsta podataka i metoda), neodređena triangulacija (koju primjenjuju postmodernisti, a odnosi se na uspoređivanja iskaza različitih sudionika nekog događaja s obzirom na shvaćanje da su stvarnosti višestruke), zatim triangulacija kao potraga za komplementarnim informacijama (proučavanje određenog fenomena s više perspektiva i upotrebom različitih metoda), triangulacija kao epistemološki dijalog (kombiniranje različitih izvora podataka vodi određenim epistemološkim raspravama s obzirom na shvaćanje da svaka metoda konstruira stvarnost na određeni način).

⁸ Upotreba različitih metoda osigurava različite vrste podataka. Brewer i Hunter ističu da su rješenja koja proizlaze iz upotrebe takvih mnogostrukih pristupa adekvatnija. Ona imaju postojaniju empirijsku osnovu i veća teorijska postignuća, jer su ukorijenjena u različitim načinima shvaćanja društvene stvarnosti (Brewer i Hunter, 1989.: 28).

analizu, provođenje različitih analitičkih strategija, dublje razumijevanje istraživačkih podataka te njihovo prikazivanje i interpretiranje (Creswell, 2009.: 183).

Rezultati kvalitativnog istraživanja imaju za cilj prikazati opise i teme iz podataka, predstaviti ih kao višestruke perspektive sudionika i prikazati detaljne opise terena ili pojedinaca. Korištenje kvalitativnih istraživačkih strategija također podrazumijeva da će rezultati istraživanja pružiti kronološki prikaz života pojedinaca (narativno istraživanje), detaljan opis njihovih iskustava (fenomenologija), teoriju utemeljenu na podacima (utemeljena teorija), opise ponašanja pojedinaca ili grupe (etnografija), dubinske analize jednog ili više slučajeva (analiza slučaja) itd. (Creswell, 2009.: 193).

Slijedeći navedeno u grafičkom prikazu 2 razmatrane su neke od temeljnih strategija u kvalitativnom pristupu koje se mogu primijeniti u istraživanjima kulturne baštine oslanjajući se na rad Graya (2009.: 168-172) u kojem razmatra temeljne strategije kvalitativnog istraživanja općenito. Svaka od navedenih strategija ima svoju specifičnu svrhu. Primjerice, ukoliko je cilj istraživanja razumijevanje ljudskih značenja i iskustva određenog kulturnog fenomena, istraživač s obzirom na specifičnosti fenomenoloških ideja, odabire upravo navedeni pristup. Sukladno tome on/ona odabire i najadekvatniju metodu/-e (npr. intervju), analize i tehnike koje imaju za cilj opisati bit fenomena u svakodnevnom životu ispitanika.

S druge strane, ukoliko istraživač ima za cilj utvrditi načine na koje ljudi konstruiraju svakodnevni život tj. otkriti procese kojima akteri svakodnevno interpretiraju društvenu stvarnost, primjerice određene kulturne običaje, tada svoje istraživanje smješta unutar etnometodološkog pristupa. Pri tome, istraživač odabire odgovarajuće metode prikupljanja podataka i primjenjuje posebno razvijene analize (od kojih je najpoznatija konverzijska analiza) i njihove raznolike tehnike i analitičke procedure.

Također, ukoliko je svrha istraživanja razumijevanje znanja kao značajnog instrumenta kontrole i moći i produciranje tog znanja kako bi bilo korisno članovima neke grupe, te u tom smislu i njihovo osvještavanje, akcijsko istraživanje se čini najprimjerenije. Naime, s obzirom na svoja temeljna obilježja, ono nudi istraživačima mogućnosti promatranja i aktivnog uključivanja, kao i mogućnosti kritičkog reflektiranja na politički i kulturni kontekst unutar kojeg se odvija neka akcija primjerice zaštite nekog kulturnog spomenika.⁹

⁹ Akcijsko istraživanje sa sudjelovanjem je izuzetno kolaborativno, eksperimentalno i reflektivno istraživanje u kojem su svi akteri istraživanja, i istraživači i subjekti dobrovoljni sudionici i zajednički doprinose postizanju određenih ciljeva i rezultata (Berg, 2007.:223).

Strategije istraživanja u kvalitativnom pristupu	Svrha pristupa	Načini prikupljanja podataka	Analiza podataka	Rezultati istraživanja
<i>Fenomenologija</i>	razumijevanje biti iskustva o fenomenu	intervju	izjave značenja, teme značenja, opis fenomena	opis biti fenomena
<i>Etnometodologija</i>	istraživanje ljudskih svakodnevnih procedura kreiranja i davanja smisla objektima u stvarnosti	intervju	konverzijska analiza, analiza kategorije članstva... slijed, asimetrije, susjedni parovi...	opis načina stvaranja smisla ljudskog djelovanja
<i>Etnografija</i>	ispitivanje prirode specifičnih fenomena korištenjem manjeg broja slučajeva	promatranje i intervju	opis, analiza, interpretacija	opis ponašanja grupe ili pojedinaca
<i>Grounded Theory</i>	razvoj teorije utemeljene na podacima (međuodnos između analize i podataka)	intervju	otvoreno kodiranje, aksijalno kodiranje, selektivno kodiranje	provizorna teorija ili teorijski model
<i>Case Study</i>	proučavanje specifičnog slučaja (npr. osobe ili institucije)	višestruki izvori podataka koji uključuju analizu dokumentacije, arhivske zapise, intervjue, opažanje	opis, tematske cjeline	dubinska analiza slučaja ili slučajeva
<i>Akcijsko istraživanje sa sudjelovanjem</i>	razumijevanje uloge znanja kao značajnog instrumenta moći i kontrole	intervju, sustavno promatranje, fokus grupe, dokumenti	redukcija podataka, sređivanje podataka i izvođenje zaključaka	razumijevanje unutargrupne dinamike i odnosa, mijenjanje planiranih akcija
<i>Narativno istraživanje</i>	analiza kronološki ispričane priče, ispitivanje kako su različiti elementi slijedno poredani	intervju i analiza sadržaja	priče, povijesni pristup	iscrpan prikaz života pojedinca

Grafički prikaz 2. Strategije istraživanja u kvalitativnom pristupu kulturnoj baštini (prema Gray, 2009.: 168-172).

U bogatoj praksi primjene, kvalitativno je istraživanje oblikovalo i vlastite principe i kriterije evaluacije s obzirom na svoju specifičnu prirodu i prirodu kritike koja je dolazila s pozitivističke strane. Mnoge optužbe o nedostatku mogućnosti generaliziranja, neznanstvenosti ili istraživačevoj subjektivnosti, potaknule su brojne autore na definiranje “strogoće” kvalitativnih studija, a time i kriterija evaluacije (Gray, 2009.; Delamont i Atkinson, 2009.; Denzin i Lincoln, 2008.; Creswell, 2009.; Creswell, 2007.; Taylor, 2003.)

Lincoln i Guba ističu da se u kvalitativnom istraživanju unutarnja valjanost istraživanja zamjenjuje kriterijem kredibiliteta, koji se provjerava tako da ispitanici ispituju, propituju i provjeravaju iskaze istraživača. Vanjska valjanost ili sposobnost generaliziranja zamijenjena je testiranjem transferabilnost ili osiguravanjem dovoljno bogatih i prepoznatljivih iskaza o okružju tako da čitatelji mogu primijetiti prijelaz na druga okružja. Kriterij pouzdanosti zamijenjen je pojmom zavisnosti, koja se osigurava i garantira kroz dostupnost istraživačevih aktivnosti reviziji. Procesi prikupljanja i analiziranja podataka moraju biti transparentni i dostupni ostalim istraživačima. Konačno, kriterij objektivnosti zamjenjuje se mogućnošću potvrđivanja, koja podrazumijeva aktivnu i uključujuću ulogu istraživača, kao i principe refleksivnosti (Lincoln i Guba prema Delamont i Atkinson, 2009.: 669).¹⁰

Principe kvalitativnog istraživanja moguće je, smatraju Oberhuber i Krzyżanowski, najadekvatnije uvidjeti na primjeru etnografskog istraživanja. Evaluacija etnografskog terenskog rada u smislu ispunjenja pozitivističkih ideala objektivnosti, valjanosti i pouzdanosti neće biti odgovarajući kriterij. Suvremena etnografija, teži rekonstrukciji i razumijevanju specifičnosti svijeta koji se proučava te nije usmjerena na opće i replicirajuće rezultate. Istraživač je uvijek dio istraživačkog procesa. Prikupljanje podataka na terenu selektivno je i subjektivno, jer nužno reflektira iskustvo svakog istraživača. Stoga se otklon od subjektivnosti, ističu autori, čini uzaludnim nastojanjem.

Kvaliteta kvalitativnog istraživanja postiže se i evaluira kroz: detaljno dokumentiranje istraživačkog procesa uključujući i istraživačeve teorijske pretpostav-

¹⁰ Creswell u svom radu ostaje pri uporabi pojma valjanost koji definira kao pokušaj postizanja točnosti otkrića koja su na što bolji način opisali i istraživač i sudionici. To podrazumijeva i shvaćanje kako je svaki istraživački izvještaj zapravo autorovo prikazivanje i izlaganje. Točnost se postiže i detaljnijim opisima, blizinom istraživača ispitanicima na terenu itd. Valjanost kao pojam, ističe Creswell, naglašava proces (u odnosu na npr. kredibilitet, autentičnost, verifikaciju ili vjerodostojnost). S obzirom da svaki istraživač odabire određenu vrstu valjanosti i primjenjuje određene strategije, primjerenije je govoriti o strategijama valjanosti i perspektivama pouzdanosti. Pouzdanost se postiže npr. odabirom kvalitetnih uređaja za snimanje, “dobrim” transkriptima, višestrukim kodiranjem (više istraživača kodira iste podatke) itd. (Creswell, 2007.: 207-211). Kvalitativno istraživanje također polazi od partikularnih opisa i tema koje su razvijene u specifičnom kontekstu. Partikularnost je, prije negoli generaliziranost, prepoznatljiva značajka kvalitativnog istraživanja (Creswell, 2009.: 193).

ke, istraživačke ciljeve, metode prikupljanja podataka, bilježenje te analizu i odluke vezane uz odabir terena i uzorkovanje; adekvatnost metoda koje se odabiru za određenje ciljeva (ciljevi određuju metode, a ne obratno); zatim kroz utemeljenost interpretacije i stvaranje teorije u samim podacima; izbjegavanje oblikovanja podataka s ciljem ilustriranja teorije; istraživačevu samorefleksiju (pisanje terenskog dnevnika, reflektiranje na razvoj odnosa s drugim ljudima tijekom promatranja itd.) (Oberhuber i Krzyżanowski, 2008.: 197).

Agar smatra da tajna “dobrog” kvalitativnog istraživanja leži u njegovu oslanjanju na različite izvore koji podupiru određene zaključke (Agar prema Oberhuber i Krzyżanowski, 2008.: 197). Pri evaluaciji istraživanja potrebno je, dakle, razmotriti proceduru triangulacije. Ona sama po sebi nije kriterij opravdanja, već doprinosi tomu da se rad percipira kao opravdan (Wood i Kroger, 2000.: 176-177). Triangulacija, ističu Denzin i Lincoln, reflektira pokušaj očuvanja i zaštite dubinskog razumijevanja. Objektivna stvarnost se nikada ne može zahvatiti. Triangulacija nije oruđe ili strategija postizanja valjanosti, već alternativa valjanosti (Denzin i Lincoln, 2008.: 7).

Na tragu navedenog, Flick tvrdi da se kombinacija višestrukih (mješovitih) metoda, empirijskih materijala, perspektiva i istraživača u jednoj studiji najbolje može razumjeti kao strategija koja dodaje strogoću, širinu i dubinu nekom istraživanju (Flick prema Denzin i Lincoln, 2008.: 7). Triangulacija sama po sebi nije jednostavan proces. Ona zahtijeva značajnu sposobnost procjene, vještine i imaginacije u određivanju kako pristupiti i kako kombinirati metode, te kako zatim uspoređivati i interpretirati podatke (Davies, 2007.: 205).

Kvalitativne istraživačke strategije osiguravaju istraživačima mogućnost reflektiranja na dvosmislenu i konstruiranu prirodu podataka s kojima rade, a istodobno im daju prostora za slobodnije i odvažnije načine interpretacije materijala (Grant i Hardy prema Oberhuber i Krzyżanowski, 2008.: 197-198). S druge strane, kvalitativna paradigma polazi upravo od shvaćanja da se stvarnost mijenja sukladno promjenama značenja koja joj pridaju pojedinci/skupine, a takve vrijednosti i značenja utječu i na razumijevanje društvenih fenomena koji se istražuju (Denzin i Lincoln, 2008.: 14).

4. Zaključak

U dobu kada su fiksni društveni svjetovi i stilovi života dezintegrirani, a društveni život restrukturiran iz sve većeg broja novih načina i oblika života, potrebne su istraživačke strategije koje mogu precizno opisati njihova značenja. Pri tome istraživači moraju voditi računa o stavovima onih koji su uključeni, kao i o subjektivnim i društvenim konstrukcijama njihovog svijeta. S obzirom na svoje epistemološke i ontološke pretpostavke, kvalitativno istraživanje je otvoreno upravo

prema onome što je novo u materijalu koji se istražuje, kao i prema onome što je nepoznato u naizgled poznatome (Flick, von Kardorff i Steinke, 2004.: 5).

Za kvalitativno istraživanje specifična je kompleksna međupovezanost i mješavina termina, koncepata i pretpostavaka s obzirom na to da ono presijeca discipline, područja i teme. Kvalitativno istraživanje je interdisciplinarno, transdisciplinarno te ponekad, ističe Nelson, i područje suprotstavljanja disciplina. Presijecajući humanističke i društvene znanosti, ono postaje multiparadigmatično u svom fokusu te izrazito senzitivno s obzirom na multimetodološki pristup. Kvalitativno istraživanje istodobno uključuje dvije tenzije. S jedne strane, teži široj interpretativnoj, postmodernoj, feminističkoj i kritičkoj senzibiliteti. S druge strane, poziva se na uže određenje pozitivističke, postpozitivističke, humanističke, naturalističke koncepcije ljudskog iskustva i njegove analize. Takve perspektive, smatra Nelson, moguće je kombinirati i povezivati u istom projektu (Nelson prema Denzin i Lincoln, 2008.: 10). Stoga su istraživači, zaključuju Denzin i Lincoln, različito usmjereni i priklonjeni modernim i postmodernim senzibilitetima te pristupima istraživanju društvenih fenomena koje ti senzibiliteti primjenjuju (Denzin i Lincoln, 2008.: 10).

Kombiniranjem metodoloških i analitičkih pristupa istraživač postaje kreativniji i ekspanzivniji u pristupima razumijevanja, prikupljanja podataka i analizi. Čak i ako metode sugeriraju određena alternativna otkrića, ona se smatraju vrijednima i značajno upućuju na neka daljnja istraživanja (Lune i sur., 2010.: 376). Svaka metoda je drugačiji smjer pogleda na isti fenomen promatrajući društvenu i simboličku stvarnost. Kombiniranjem nekoliko smjerova pogleda, istraživač postiže "bolju", utemeljeniju sliku stvarnosti, bogatije i potpunije nizove simbola i teorijskih koncepata, kao i načina verificiranja mnogih navedenih elemenata (Berg, 2007.: 5).

U konačnici, ni jedna disciplina ili metoda ne daje punu ili adekvatnu procjenu vrijednosti baštine kao društvenog fenomena i stoga je nužno da kombinacije metoda iz raznih disciplina budu uključene u cjelovitu procjenu vrijednosti kulturne baštine (eng. *Social assesment*). Drugim riječima, očuvanje, upravljanje i planiranje treba uključiti strategiju inkluzivnosti pozivom različitim disciplinama i stajalištima da se uključe u proces planiranja i očuvanja baštine. Učinkovitost planiranja, očuvanja i razvoja kulturne baštine može značiti: mogućnost odgovora na potrebe različitih interesnih skupina, zajednice i suvremenog društva u cjelini. S druge strane, obuhvatnija procjena vrijednosti baštine, koja uključuje integraciju njezinih različitih vrijednosti, dovest će do održivog očuvanja, planiranja i upravljanja kulturnom baštinom.

Literatura

1. Atkinson, Paul (2005.): Qualitative Research –Unity and Diversity. *FQS* 6(3), URL: <http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/4/9> (1.2.2014.)
2. Berg, Bruce Lawrence (2007.): *Qualitative Research Methods for the Social Science*, 6thed. Boston, New York, San Francisco: Pearson, Allyn and Bacon.
3. Brewer, John; Hunter, Albert (1989.): *Multimethod Research: A Synthesis of Styles*, London, New Delhi: Sage Publication.
4. Creswell, John W. (2007.): *Qualitative Inquiry & Research Design. Choosing Among Five Approaches*, London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications.
5. Creswell, John W. (2009.): *Research Design. Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*, Los Angeles, London, New Delhi, Singapore: SAGE Publications.
6. Davies, Martin Brett (2007.): *Doing a Successful Research Project. Using Qualitative or Quantitative Methods*, Hampshire, New York: Palgrave Macmillan.
7. Delamont, Sara; Atkinson, Paul (2009.): Qualitative Research and the Postmodern Turn, u: Hardy, Melissa; Bryman, Alan /ur./ *The Handbook of Data Analysis*, London, Thousand Oaks, New Delhi, Singapore: SAGE Publications. 667-679.
8. Denzin, Norman K.; Lincoln, Yvonna S. (2008.): Introduction: The Discipline and Practice of Qualitative Research, u: Denzin, Norman K.; Lincoln, Yvonna S. /ur./ *Collecting and Interpreting Qualitative Materials*, 3rd ed. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore: SAGE Publications. 1-44.
9. Flick, Uwe (2010.): *An Introduction to Qualitative Research*, London, Thousand Oaks, New Delhi, Singapore: Sage Publications.
10. Flick, Uwe.; von Kardorff, Ernst; Steinke, Ines (2004.): What is Qualitative Research? An Introduction to the Field, u: Flick, Uwe; von Kardorff, Ernst; Steinke, Ines /ur./ *A Companion to Qualitative Research*, Thousand Oaks, London: SAGE. (str. 3-11).
11. Graham, Brian (2002.): Heritage as Knowledge: Capital or Culture?, *Urban Studies* 39 (5–6): 1003–1017.
12. Gray, David E. (2009.): *Doing Research in the Real World*, London, Thousand Oaks, New Delhi, Singapore: SAGE Publications.
13. Günlü, Ebru; Yağcı, Kamil; Pınar, İge (2009.): Preserving Cultural Heritage And Possible Impacts On Regional Development: Case of İzmir, *The International Journal of Emerging and Transition Economies* 2(2): 213-229.
14. Hammersley, Martyn (2008.): Troubles with Triangulation, u: Bergman, Manfred Max /ur./ *Advances in Mixed Methods Research*, London: Sage. 22–36.

15. Hasenay, Damir; Krtalić, Maja; Šimunić, Zrinka (2011.): Obrazovanje studenata informatologije o čuvanju i zaštiti kulturne baštine – temeljna znanja i njihov prijenos u praksu, *Život i škola* 25 (1): 61-75.
16. Jamal, Tazim; Kim, Hyounggon (2005.): Bridging the Interdisciplinary Divide. Towards an Integrated Framework for Heritage Tourism Research, *Tourist Studies* 5(1): 55–83.
17. Lune, Howard; Pumar, Enrique S.; Koppel, Ross (2010.): *Perspectives in Social Research Methods and Analysis. A Reader for Sociology*, London, Thousand Oaks, New Delhi, Washington DC: SAGE Publications.
18. Mason, Randall (2002.): Assessing Values in Conservation Planning: Methodological Issues and Choices, u: De la Torre, Marta /ur./ *Assessing the Values of Cultural Heritage. Research Report*, Los Angeles: The Getty Conservation Institute. 5-31.
19. Maxwell, Joseph (1996.): *Qualitative Research Design: An Interactive Approach*, Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
20. Nikočević, Lidija (2012.): Kultura ili baština? Problem nematerijalnosti, *Etnološka tribina* 42(35): 7-56.
21. Oberhuber, Florian; Krzyżanowski, Michal (2008.): Discourse Analysis and Ethnography, u: Wodak, Ruth; Krzyżanowski, Michal /ur./ *Qualitative Discourse Analysis in the Social Sciences*, New York: Palgrave Macmillan. 182-203.
22. Smith, Abby (2007.): Valuing Preservation, *Library Trends* 56(1): 4-25, URL: <https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/3787/Smith561.pdf?sequence=2> (6.2.2014.)
23. Taylor, Stephanie (2003.): Evaluating and Applying Discourse Analytic Research, u: Wetherell, Margaret; Taylor, Stephanie; Yates, Simeon J. /ur./ *Discourse as Data: A Guide for Analysis*, London, Thousand Oaks, New Delhi: The Open University and Sage Publications. 311-330.
24. Wood, Linda A.; Kroger, Rolf O. (2000.): *Doing Discourse Analysis. Methods for Studying Action in Talk and Text*, Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage Publications.

Internetske stranice

1. *Protecting Our Heritage and Fostering Creativity*. URL <http://en.unesco.org/themes/protecting-our-heritage-and-fostering-creativity> (3.2.2014.)

Marija Lončar and Zorana Šuljug Vučica

UDC: 303.023 : 930.025

Review paper

THE ADVANTAGE OF QUALITATIVE METHODOLOGY IN THE STUDY OF CULTURAL HERITAGE

Abstract: *Stressing the importance of a sociological understanding of the impact of various trends – economic, political, environmental, etc. on daily life in contemporary society, the authors start from the culture as areas of participation and intervention in shaping the lives of individuals and communities. Accordingly, the cultural heritage stands out as the holder of the historical and cultural identity. Local frameworks and contexts become important in interpreting the significance of the relations between the local and the global. Such considerations involve a number of theoretical and methodological issues about the cultural heritage: how to define and conceptualize it, how to access it in social studies, which method to choose, etc. According to methodological specifics of qualitative methodology, the authors discuss the importance and possibilities of its application in research of the role and significance of cultural heritage, local identity, community resources, etc. The qualitative research “places” researcher in the world of diverse interpretive practice, whereby the researcher proceeds from the naturalistic approach (natural environment, multiple data sources, inductive data analysis, etc.) to social reality. In other words, researchers are focusing on the everyday practice trying to make sense of phenomena in terms of the importance that individuals attach to them.*

Keywords: *qualitative methodology, cultural heritage, research approaches and methods, local identities, everyday cultural practices*